

Список літератури: 1. Барабашев Г.В. О хартиях местного самоуправления в США//Государство и право. - 1994. - № 5. 2 Вестник Верховной Рады Украины. - 1997. - № 24. 3. Остром В. Демократия и самоуправление// Государство и право. - 1994. - № 4.

О.В. Марцеляк

ДЕМОКРАТИЗАЦІЯ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА В КОНСТИТУЦІЇ УКРАЇНИ

Здобуття Україною незалежності викликало демократичні перетворення в країні, формування громадянського суспільства і побудову правової держави, для якої людина є вищою соціальною цінністю, а її права та свободи складають зміст і спрямованість діяльності держави. Фундаментальною правовою базою цих процесів стала прийнята 28 червня 1996 р. Конституція України. Її роль і значення в забезпеченні прав та свобод громадян проявляється в тому, що вона виступає способом формалізації конституційного ладу України шляхом закріплення його фундаментальних основ. Конституція України визначає основні цінності держави і суспільства, а в якості основоположної цінності визнається людина, її права та свободи. Чинна Конституція України заклала і юридично закріпила нову, відповідаючу міжнародним стандартам, демократичну концепцію взаємовідносин держави і людини: 1) людина, її життя, здоров'я, честь, гідність, недоторканність та безпека визнаються найвищою соціальною цінністю; 2) орієнтованість не на класові, а на загально визнані цивілізовані демократичні цінності в галузі регулювання правового статусу людини і громадянина, що дало можливість наповнити новим змістом основні права та свободи людини і громадянина; 3) змінено співвідношення і роль структурних елементів правового статусу людини та громадянина, на передній план виводяться не обов'язки, а права і свободи людини; 4) значно зменшено кількість основних обов'язків громадян України; 5) патерналістські основи взаємовідносин держави та громадянина замінено вільною співпрацею і партнерством у відповідності з принципами та засадами громадянського суспільства і правової держави; 6) знято багато обмежень, що стосуються прав людини, закріплено правовий порядок, який ґрунтується на засадах, відповідно до яких ніхто не може бути примушений робити те, що не передбачено законодавством; органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повнова-

жень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України; 7) розширено і збагачено комплекс юридичних гарантій прав людини та громадянина (4, с. 79).

Конституція України закріплює значні обмеження держави по втручанню в приватне і публічне життя людини. Із 161-ої її статті 48 статей присвячено регулюванню основ правового статусу людини та громадянина. Велике значення в цьому відношенні мають такі конституційні положення: усі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах; права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними (ст. 21); права і свободи людини та громадянина, закріплені Конституцією України, не є вичерпними, вони гарантуються і не можуть бути скасовані; при прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту й обсягу існуючих прав і свобод (ст. 22); громадяни мають рівні конституційні права та свободи і є рівними перед законом; не може бути привілеїв чи обмежень прав та свобод людини за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного і соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками (ст. 24). Останнє означає визначення права як рівного масштабу волі для всіх громадян України. Це конституційне закріплення однакових для всіх умов, стартових можливостей. Саме це дає право кожному на відмінність, яка в рамках права є справедливою, оскільки вона — результат самореалізації людини, стимул і джерело соціальної активності людини.

Конституція України відбиває якісні зрушення в сфері прав і свобод людини та громадянина. У ній, з одного боку, значно збагачено зміст традиційних прав і свобод (особистих, політичних, соціально-економічних, культурних), а з другого — розширено перелік прав і свобод, які дістали конституційне оформлення, а раніше не мали такого, хоча були проголошені в міжнародних пактах з прав людини, які Україна підписала і ратифікувала і які чинні на її території. Так, отримали конституційне закріплення такі права: на вільний розвиток своєї особистості (ст. 23), на життя (ст. 27), на повагу гідності людини (ст. 28), свободу пересування та вільний вибір місця проживання (ст. 33), підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом (ст. 42), на страйк (ст. 44), на достатній життєвий рівень для себе і своєї сім'ї (ст. 48). Цей перелік можна продовжити. Загалом у Конституції України права і свободи людини та громадянина набули ґрунтовнішого матеріального змісту, стали відповідати міжнародним стандартам, проголошеним у Загальній декларації прав людини (1948 р.), Міжнародному пакті про громадянські і політичні права

(1966 р.), Міжнародному пакті про економічні, соціальні і культурні права (1966 р.), Європейській конвенції про захист прав людини й основних свобод (1950 р.), Європейській соціальній хартії (1961 р.) тощо (2). Конституція України відтворює також положення Закону України “Про дію міжнародних договорів на території України”, закріпивши, що чинні міжнародні договори, згода на обов’язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України (ст. 9), що має відіграти істотну роль щодо відповідності прав і свобод громадян України міжнародним стандартам та в забезпеченні цих прав та свобод (3, ст. 137).

Значно ширше закріплюються в Конституції України гарантії прав і свобод людини та громадянина, до яких тепер віднесено цілу низку таких, що забезпечують надійність підтримання режиму правового статусу людини і громадянина. Так, ст. 55 Конституції України гарантує кожному право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових та службових осіб. Важливо і те, що згідно з цією ж статтею кожен має право звертатися за захистом своїх прав до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, а після використання всіх національних засобів правового захисту — до відповідних міжнародних судових установ чи до відповідних органів міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна. Для реалізації конституційних прав і свобод громадян України, їх гарантованості істотне значення має ст. 56 Конституції України, яка встановлює, що кожен має право на відшкодування за рахунок держави чи органів місцевого самоврядування матеріальної та моральної шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб при здійсненні ними своїх повноважень. Важливе значення мають ст. 57-64 Конституції України, що теж закріплюють демократичні засади, які гарантують права та свободи людини і громадянина. Проголошення цих та інших гарантій є важливим кроком на шляху всебічного забезпечення прав і свобод громадян України. Це свідчить про реальність визначеного в Конституції України принципу пріоритетності прав та свобод людини над інтересами держави, що дуже важливо як з точки зору формування в Україні демократичних засад взаємовідносин держави і людини, так і з позиції становлення демократичних засад суспільного життя в Україні в цілому.

У своїй сукупності права, свободи людини і громадянина та їх гарантії, проголошені Конституцією України, свідчать про те, що

громадяни України в основному мають усю повноту соціально-економічних, політичних, особистих, екологічних і культурних юридичних можливостей поведінки, тобто широкий і різносторонній правовий статус. Конституція України, з одного боку, розширила межі правового статусу людини і громадянина, а з другого — логічно завершила характеристику кожної з них.

Усе це створило ґрунтовну правову базу для діяльності органів державної влади, місцевого самоврядування, інших елементів політичної системи України по забезпеченню прав і свобод людини та громадянина. Є підстави вважати, що з прийняттям 28 червня 1996 р. нової Конституції України створено достатньо якісну конституційно-правову основу правового статусу людини і громадянина й ефективний механізм реалізації державними та іншими структурами завдання по охороні і захисту основних прав та свобод людини і громадянина.

Список літератури: 1. Конституція України. - К.: Юрінком, 1996. 2. Международная защита прав и свобод человека: Сб. документов. - М.: Юрид. лит., 1990. 3. Про дію міжнародних договорів на території України: Закон України// Відом. Верхов. Ради України. - 1992. - № 10. 4. Тодыка Ю.Н., Супрунюк Е.В. Конституционное право Украины: отрасль права и наука. - Симферополь: Таврия, 1997.

Л.П. Маньковский

ПРОБЛЕМЫ РЕАЛИЗАЦИИ КОНСТИТУЦИОННЫХ ПРАВ И СВОБОД ГРАЖДАН УКРАИНЫ

В условиях построения в Украине демократического, правового, социального государства существенно возрастает роль конституционно-правовой регламентации основ правового статуса граждан. Конституция Украины 1996 г. впервые на уровне Основного Закона заложила демократическую модель взаимоотношений государства и личности, закрепив, что человек, его жизнь и здоровье, честь и достоинство, неприкосновенность и безопасность признаются в Украине наивысшей социальной ценностью, что права и свободы человека и их гарантии определяют содержание и направленность деятельности Украинского государства, что обеспечение прав и свобод человека является главной обязанностью государства (ст. 3). Из этого следует, что задача парламента Украины, Президента, Конституционного Суда, Кабинета Министров, судебных орга-